

เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ดร. สมหมาย แอ้มกระจำง*

พระพงษ์ สุตประเสริฐ**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษารวบรวมประวัติความเป็นมาการจัดงานประจำปีของวัดในชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี 2. ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ และกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของวัด ในจังหวัดชลบุรี และ 3. ศึกษาภูมิปัญญาด้านอาหารของชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาหลายรูปแบบคือ จากการศึกษาเอกสาร และผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือในการพบคนในชุมชน มีการพูดคุย

สนทนา สังเกต สัมภาษณ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญของแต่ละวัด อย่างต่อเนื่องและเป็นปกติ พื้นที่ศึกษากิจกรรมงานบุญประกอบด้วย 6 วัด คือวัดท้ายดอน วัดศาลล้อม ในตำบลบ้านหมือง วัดบางเป้ง วัดใหม่แกตุ้งาม วัดเตาปูน ในตำบลบ้านปึก และวัดเสม็ด ในตำบลเสม็ด ไม่มีวัดอื่นใดในอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีทำกิจกรรมงานบุญในลักษณะเดียวกันนี้

การเก็บข้อมูลวิจัยนี้ ต้องทำตลอดปี เนื่องจากงานบุญของแต่ละวัดจัดขึ้นไม่พร้อมกัน มีการเอื้ออำนวยเวลาซึ่งกันและกัน ด้วยการจัดเวลาให้

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สังกัดภาควิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

** (กศ.ม.การศึกษานอกระบบ) หัวหน้าฝ่ายบริหารงานการปฏิรูปที่ดิน สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชลบุรี จ.ชลบุรี

ต่อเนื่องกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุกวัด แต่ละวัด
มีกำหนดวัน เดือน ไร่ล่วงหน้าเป็นที่รู้จักในชุมชน
การศึกษาครั้งนี้พบว่า

1. ความเป็นมาของวัดแต่ละวัดมีความ
เกี่ยวข้องกับชุมชน นานนับเป็นเวลา กว่า 100 ปี
วัดเสม็ด เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุด ส่วนงานบุญประจำปี
ที่จัดขึ้นที่มีกิจกรรมแบบเดียวกัน 6 วัด เฉพาะใน
อำเภอเมืองเท่านั้น จังหวัดชลบุรี เท่านั้น

2. บริบทงานบุญของวัดทั้ง 6 วัด มีลักษณะ
เดียวกันคือ ประกอบด้วย 1. งานบุญถวายภัตตาหาร
อุทิศส่วนกุศลให้บุรพจารย์ของวัด 2. การปิดทอง
รูปปั้นบุรพจารย์ของวัด 3. มหรสพการละเล่น 4.
การออกร้านอาหารของวัด และ กระบวนการ
สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของ
วัดเกิดขึ้นจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ และแรง
ขับเคลื่อน 2 ประการ

2.1 ปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ

2.1.1 ความศรัทธาต่อวัดคนในชุมชน
ยินดีสละกำลังกายและทรัพยากรเพื่อพัฒนาวัด

2.1.2 ความศรัทธาต่อบุคคล มีผู้ร่วม
ทำบุญอุทิศส่วนกุศลกับมากให้แก่เจ้าอาวาส
อดีตเจ้าอาวาสที่มรณภาพไปแล้วเป็นผู้มีคุณูปการ
ต่อชุมชนรอบด้าน

2.1.3 ศรัทธาต่อการทำบุญอุทิศ
ส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นประเพณีสืบทอด

2.1.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นการช่วยกัน
ทำขนมประจำท้องถิ่นจนเป็นเอกลักษณ์ของ
ชุมชน

2.1.5 การเรียนรู้ร่วมกัน ในการทำ
อาหารของวัด มีการถ่ายทอดความรู้ภายใน
ชุมชนและสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน

2.2 แรงขับเคลื่อน 2 ประการ

2.2.1 ทูตทางสังคมของชุมชน เป็น
ชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูง มีการช่วยเหลือเกื้อกูล
กันในชุมชน เมื่อมีงานบุญประเพณี คือการเอาแรง
ช่วยเหลือทำอาหารเพื่อจำหน่ายให้ทั้ง 6 วัด
เป็นการช่วยเหลือเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น
และสืบทอดต่อกัน

2.2.2 กระแสความศรัทธาเจ้าอาวาส
วัดที่ล่วงลับไปแล้ว นิยมสร้างอนุสาวรีย์หรือรูปปั้น
ไว้ และกระแสนิยมในการทำบุญด้วยการ
ช่วยซื้ออาหารของวัดที่ประกอบขึ้นในงาน
จึงทำให้คนในชุมชนมารวมตัวกันเป็นประเพณี
ทุกปี

3. ภูมิปัญญาอาหารครัว อาหารหวาน
สมาชิกในชุมชนได้นำภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้าน
มาร่วมกันประกอบเป็นอาหารประจำท้องถิ่น
อาหารลาว 3 ชนิด อาหารหวาน 4 ชนิด

Abstract

This research was to find out how Learning
Network on the Temple Charity Annual Fair en-
hanced the community ties, revealed the back-
ground of the fairs, and the knowledge of culinary
wisdom acquired.

Means of studies were : documents, meet-
ing, talking, interviewing with the inhabitants ob-
serving and regularly joining the fairs.

Samples were 6 temples : the Taidorn, the
Tarnlorn in Ban-Muang District, the Bang-Peng,
the Mai-Ketngarm, the Taopoon in the Ban-Puek
District, and the Samed in the Samed District, all
of which held the unique annual charity temple
fairs being studied.

The finding was found as the following

1. From the study of each temple history, it was found that every temple had been related to its community for more than a century. The Samed Temple was the oldest. Only 6 temples in Muang District organized this particular style of annual temple fair.

2. The process of the merit making of the 6 temples annual charity fairs was of the same pattern : 1) offering alms to the monks, the merit of which was to be dedicated to the late venerable monks; 2) gilding the late venerable monk statues; 3) having stalls to sell goodies for charity fund. It was found that the situation that enhanced learning in the temple fairs had stemmed from 5 factors and 2 drives:

2.1 The 5 factors:

2.1.1 Faith in the temples : in the past a temple was, in all respects, the community center. Each inhabitant considered the temple their asset. Thus, they devoted themselves to working for the temple. The idea had been cherished up to the present days.

2.1.2 Faith in the abbots : the late venerable abbots had been benevolent, so the inhabitants made it a must to attend the temple fairs. They were there for merit making.

2.1.3 Making merit to commemorate the dead had been traditionally practised.

2.1.4 Goodies like kalamae, know-niewdaeng, kanomtiankaew had been perfectly prepared and appreciated by the communities.

2.1.5 The culinary knowledge had been passed on to all in communities. At the same time there was socialization among community members. On top of that those who had leadership were recognized and chosen leaders.

2.2 The 2 drives:

2.2.1 Social background : the communities had the high rate of social interaction, and people were willing to lend their hands to each other. Thus, when the temple fairs took place, everyone took turns raising fund for the temples. These people had been helping to one another from generation to generation.

2.2.2 The trendy idea of making statues of the eminence initiated an idea of making the abbots statues, at which the people gilded to ask for blessings, this attitude as well as the goodies attract people to the fairs.

3. As to the culinary folk wisdom, it has been applied to innovate community typical food : 3 main dishes and 4 kinds of dessert.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตเมื่อมีงานบุญ งานประเพณี คนในชุมชนจะช่วยกันทำอาหารหวาน คาว และด้วยเหตุที่ละแวกนี้มีการปลูกมะพร้าวกันมาก อาหารจึงมีรสชาติดี ถึงกะทิ ถึงน้ำตาล แต่ปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป มีการออกไปทำงานภายนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้เห็นการช่วยกันในงานบุญงานประเพณีน้อยลง เจ้าภาพมักใช้วิธีจ้างทำ หรือซื้ออาหารสำเร็จมาเลี้ยงแขกที่มาในงานมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีการจัดงานประจำปีของวัดในละแวกนี้หลายวัด ไม่น้อยกว่า 6 วัดจัดงานขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่อดีตเจ้าอาวาสผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นการระลึกถึงและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทำบุญได้ปิดทองรูปจำลองของท่าน ตลอดจนเพื่อหารายได้ไว้ทำนุบำรุงวัด ได้มีชาวบ้านไปร่วมทำอาหารหวานคาวจำหน่ายหารายได้เข้าวัด นำวัตถุดิบไปช่วยงานวัด มีประชาชนไปซื้ออาหารจำนวนมาก และมีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยน แบ่งปันทรัพยากรระหว่างวัด เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และก่อตัวขึ้นทีละน้อย แล้วขยายใหญ่ขึ้น และมีการผลิตงานตกผลึกเป็นประเพณีท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการทำอาหารหวาน อาหารคาวของพื้นบ้าน แรงศรัทธาที่มีต่อปูชนียบุคคลที่ท้องถิ่นเคารพบูชา และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของความสัมพันธ์ เกิดเป็นการสรรค์สร้างวัฒนธรรมที่ดำรงในการอยู่ร่วมกัน ดังที่ ธีรศักดิ์ อัครบวร (2545, หน้า 43) กล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ว่า วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่เป็นผลรวมของความคิดมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แล้วรู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต นอกจากเรียนรู้จากธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังเรียนรู้วัฒนธรรมจากสังคมของคนจากครอบครัว เพื่อนฝูง และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ การเรียนรู้ทั้งหลายเหล่านี้ เป็นสิ่งทำให้มนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้น กรณีงานบุญของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นเรื่องที่

น่าสนใจศึกษารวบรวมให้เป็นระบบเพื่อสะท้อนความมีปัญญา และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างเอกลักษณ์และความเข้มแข็งของท้องถิ่น จนตกผลึกเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่สั่งสมสืบทอดต่อไป

ผู้วิจัยจึงจัดทำโครงการวิจัย “เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ขึ้นโดยหวังว่าคนในชุมชนจะได้ตระหนัก และสืบทอดประเพณีนี้ต่อไป ซึ่งจะทำให้เครือข่ายขยายกว้างขวางขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสามัคคี นำภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นแต่ละด้านในเครือข่าย มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้หากสามารถร่วมกันสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่นได้ ก็จะมีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา รวบรวม ประวัติความเป็นมาของงานประจำปีของวัดในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้และกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของวัดในชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาด้านอาหารของชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้าในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาหลายรูปแบบ ศึกษาจากเอกสาร การพบคนในชุมชน การพูดคุย สันทนาการ

สังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญของแต่ละวัด

2. พื้นที่ศึกษากิจกรรมงานบุญ ประกอบด้วย 6 วัด คือวัดท้ายดอน วัดศาลล้อม ตำบลบ้านหมือ่ง วัดบางเป้ง วัดใหม่เกตุงาม วัดเตาปูน ตำบลบ้านปึก และวัดเสม็ด ตำบลเสม็ด ซึ่งไม่มีวัดอื่นในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ทำงานบุญในลักษณะเดียวกันนี้

3. ข้อมูลการวิจัยนี้ ต้องเก็บตลอดปี เนื่องจากงานบุญของแต่ละวัด จัดขึ้นไม่พร้อมกันแต่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุกวัด แต่ละวัดมีกำหนด วัน และเดือนไว้ล่วงหน้าแล้ว

ชุมชนที่ศึกษา

การศึกษาวิจัย เรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญของวัด ในอำเภอเมือง จังหวัด ชลบุรี ผู้วิจัย เลือกชุมชนและวัดที่ทำการวิจัยนี้ โดยใช้ขอบเขตทางสังคม วัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ โดยที่มีวัด 6 วัด ที่มีการจัดงานบุญ ในลักษณะคล้ายคลึงกันมากเอกลักษณ์ของงานบุญนี้ วัดทั้ง 6 วัดมีการประสานและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายกันเป็นกลุ่มก้อน สมาชิกในชุมชนของแต่ละวัดเชื่อมโยงประสบการณ์ ภูมิปัญญา มีความสัมพันธ์อันดี มีจำนวนสมาชิกที่มีความศรัทธามากขึ้น ซึ่งเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้วยกัน

ที่ตั้งของวัด ทั้ง 6 วัดนี้ อยู่ในพื้นที่ 2 ตำบล คือตำบลแสนสุข และตำบลเหมือง ทั้ง 2 ตำบลตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ชาวบ้านสามารถไปมาหาสู่กันได้ภายใน 10-20 นาที เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ซึ่งมหาวิทยาลัยบูรพา ก็ล้อมรอบด้วยวัดต่าง ๆ

ที่ทำการวิจัย และเป็นภูมิลำเนาของนักวิจัยซึ่งทำให้ทำงานวิจัยเก็บข้อมูลได้อย่างละเอียดและควรจะเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทบาทของประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันน้อยลง เพราะชุมชนได้รับอิทธิพลจากประเพณีวัฒนธรรมรวม และวัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นนัยให้ความเป็นชุมชนในสังคมไทยลดน้อยถอยลงตามไปด้วย และเมื่อได้เกิดวิกฤตสังคมและทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงขึ้นในประเทศไทย สาธารณชนต่างยอมรับว่าทวนแก้ทางหนึ่งคือการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

เสน่ห์ จามริก (2543) กล่าวว่าในขณะที่กระแสหลังอำนาจโลกาภิวัตน์ มีจุดแข็งอยู่ที่เงินทุน เทคโนโลยีและตลาด ชุมชนชนบทก็มีจุดแข็งอยู่ที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีและการบริโภคที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็งของชุมชน ยังขึ้นอยู่กับขีดความสามารถที่จะเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึกและความวิริยะอุตสาหะ ของคนในชุมชนเองเป็นหลัก

พระธรรมปิฎก (อังกูรโก กชกร ชินวงศ์, 2544, หน้า 108) ให้แนวคิดว่าอดีตเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นรากฐานที่สืบต่อถ่ายทอดมาถึงปัจจุบัน การโยงอดีตเข้ามาให้เห็นถึงรากฐานที่มาของปัจจุบันและนำสาระจากอดีตมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ปัจจุบัน คือการวางรากฐานสำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคต

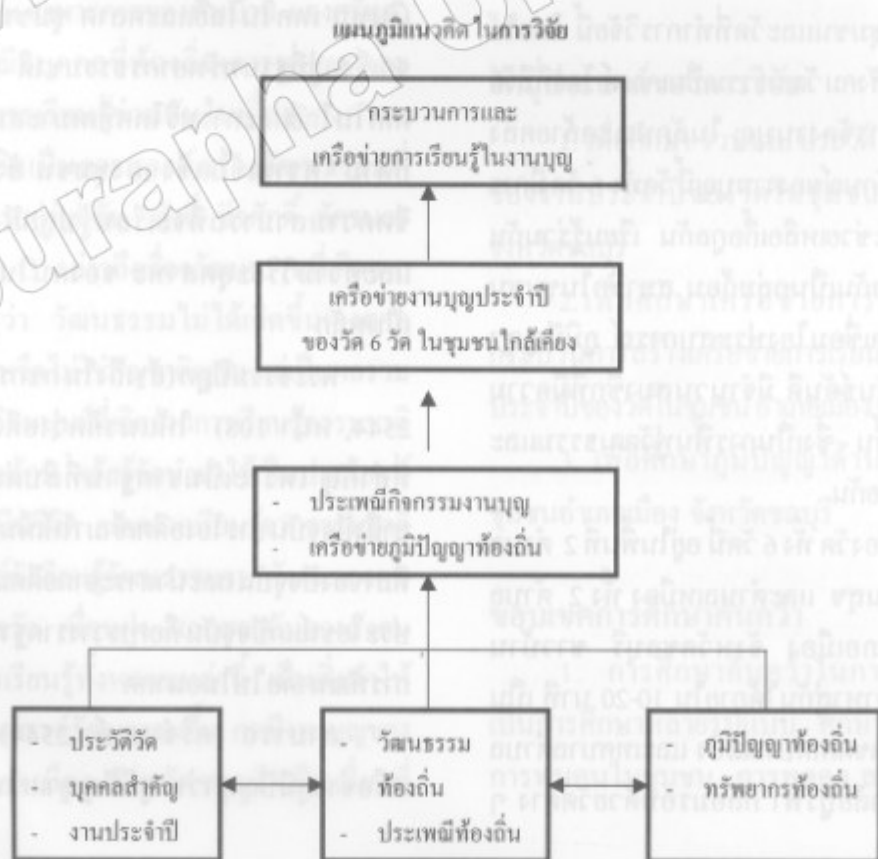
สามารถ ศรีจันทร์ (2544) กล่าวถึงเครือข่ายภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญาแต่ละชุดอยู่ใน

สิ่งที่นักมานุษยวิทยา การรู้คิดเรียกว่า “ชุมชนการปฏิบัติ” (Community of Practices) โดยที่ ภูมิปัญญาหรือชุมชนการปฏิบัติได้แยกอยู่โดดๆ หากแต่เกี่ยวข้องร้อยรัดกันเป็นสิ่งที่ นักการศึกษา เรียกว่า “เครือข่ายการเรียนรู้” หรือ “เครือข่ายความรู้” ในสังคมความรู้ (Knowledge Society) การร้อยรัดความรู้เหล่านี้เป็นประเด็นที่การเล่า ภูมิปัญญาต้องกล่าวถึง

แนวคิดชุมชนการปฏิบัติ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ชุมชนการปฏิบัติแต่ละชุมชนมีเขตแดน ที่เชื่อมโยงกันโดยผ่าน (1) คน และ (2) เนื้อหาความรู้ สมาชิกของชุมชนการปฏิบัติที่ เข้าออกระหว่างชุมชนการปฏิบัติตั้งแต่สองชุมชน ขึ้นไป ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” (Broker) ในขณะที่ เนื้อหาในแต่ละชุมชนการปฏิบัติเป็น “วัตถุที่ใช้ บอกเขต” (Boundary Object) ซึ่งหากข้ามซ้อนกัน

จะทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ความรู้สองชุมชน หรือชุมชนการปฏิบัติการทั้งสองชุมชนนั้น เข้าด้วยกัน

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็น กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง เครือข่าย การเรียนรู้ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาเครือข่าย งานบุญในชุมชนอำเภอมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายงานบุญของวัด ในชุมชนอำเภอมือง จังหวัดชลบุรี เกิดขึ้นจาก การผลักดันลุ่มพื้นที่อย่างลงตัว ระหว่าง คน ทรัพยากร (วัตถุดิบ) ภูมิปัญญา ความศรัทธา และ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การหันมาใส่ใจ ในวัฒนธรรมของตนเอง และเห็นความสำคัญของ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จะพัฒนาความเข้มแข็ง ของชุมชนสืบต่อไป โดยมีกรอบแนวคิดการ วิจัยเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

การศึกษารวบรวมข้อมูล

การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาข้อมูลก่อนลงภาคสนาม ใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลประมาณ 2 เดือน คือ เดือน สิงหาคม - กันยายน 2546 โดยมีรายละเอียด ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
4. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการศึกษารวมชน
5. แนวคิด การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
6. แนวคิด การสร้างชุมชนเข้มแข็ง
7. แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น
8. แนวคิด วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลตามชนใกล้เคียง เช่น ตำบลอ่างศิลา เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สอดคล้องกับชุมชนที่ทำการวิจัย การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง คือท่านเจ้าอาวาส และกรรมการวัดทุกวัด ประชาชนที่ใกล้ชิดกับวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า (ผู้สูงอายุ) ที่มีความผูกพันกับวัดแต่ละวัดมานาน

การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

เก็บรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลชุมชนจากเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นทางการ เช่น แผนที่ของกรมแผนที่ทหาร ข้อมูล กชช. 2ก. วิจัยชุมชนใกล้เคียง ตลอดจนเอกสารที่ไม่เป็นทางการ แต่เชื่อถือได้ เช่นเอกสารของวัดแต่ละวัด เอกสารงานบุญประจำปีของวัดบางปี ที่มีผู้เขียนไว้ ประวัติด

วัดในเอกสารงานฉลองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่านเจ้าอาวาสแต่ละวัด เอกสารพระเครื่อง และเอกสารอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและได้ประโยชน์มากตลอดจนการพูดคุย สอบถาม เบื้องต้นจากผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า และผู้เกี่ยวข้องในวัยกลางคนที่สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงานนี้ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดังนี้

1. คณะผู้วิจัยเข้าพบ ท่านเจ้าอาวาสของแต่ละวัด โดยบางวัดมีการรวมการวัดที่คุ้นเคยกับผู้วิจัยเป็นผู้นำพบ บางวัด ผู้วิจัยเข้าพบท่านเจ้าอาวาสกันเองเนื่องจากมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว โดย แจ้งความประสงค์ การทำวิจัยครั้งนี้และขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลที่วัดเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นในงานบุญ และในงานประเพณีกรรมการวัดในวาระต่าง ๆ หรือการเข้าไปพบท่านเพื่อขอข้อมูลตามที่สมควร

2. จัดสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้วิจัย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยและสร้างความคุ้นเคย ในการเก็บข้อมูลด้วย ในการสนทนาดังกล่าว ไม่ได้มีนัดหมายเป็นทางการ เพราะถือเวลาที่มีกิจกรรมและมีการมารวมกันมีเวลาพอที่สนทนา และแล้ววัตถุประสงค์ให้ทราบ ทำให้มีความรู้สึกเป็นธรรมชาติและคุ้นเคย เรียนรู้ เข้าใจง่าย

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ กระทำ 2 แบบ คือ การนัดผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อพบกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลจริง ๆ มีการนัดที่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ผู้เฒ่า ผู้รู้ในชุมชน เป็นต้น และอีกแบบหนึ่งคือการสัมภาษณ์ในงานบุญประจำปี ที่ผู้รู้ทั้งหลายเช่นพระสงฆ์ กรรมการวัด ผู้นำช่วยงานวัด แม่ครัว ผู้มาลงแรงช่วยงานวัด

ตลอดจนคนที่มาเที่ยวงาน ได้เก็บข้อมูลความเป็นมา กระบวนการทำงาน ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับวัด วัดกับชุมชน วัดกับวัด ชุมชนกับชุมชน

4. นักวิจัยเข้าร่วมลงแรงในงานวัด เพื่อสังเกตการณ์ทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การประพรมพระสงฆ์ กรรมกรวัด และผู้มีจิตศรัทธาฝ่ายต่าง ๆ (ฝ่ายพิธีการ ฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายผลิตแผนกต่าง ๆ ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายมหรสพ และฝ่ายอื่น ๆ) การผลิตอาหารเพื่อจำหน่าย การบริหารงานประจำปี ตลอดจนภูมิปัญญาด้านตำรับอาหาร กระบวนการและเทคนิควิธีการปรุงอาหารหวาน อาหารคาว ที่เป็นอาหารหลักดึงดูดให้คนเข้ามางานบุญด้วย

5. จัดเวทีชุมชน โดยมีพระสงฆ์ กรรมกรวัด ผู้นำใจ เข้าร่วม โดยมีนักวิจัยเป็นผู้นำข้อมูลเข้ามาเป็นเรื่องสนทนาพูดคุย เพื่อนำข้อมูลดังกล่าว มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยืนยันความถูกต้อง แล้วสรุปเป็นชุดความรู้ประจำท้องถิ่น

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่สำคัญ คือ คณะนักวิจัยเอง ซึ่งมีความพร้อม และเป็นนักวิจัยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเครือข่ายชุมชนเดียวกัน รู้จักชุมชนดีพอสมควร เป็นผู้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย จึง มีความพร้อมที่จะหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ สมุดบันทึกการสัมภาษณ์ การเสวนา และ การสังเกตแบบบันทึกเสียง กล้องถ่ายวิดีโอ กล้องถ่ายภาพ ประเด็นคำถาม ประเด็นสัมภาษณ์ ประเด็นเสวนา

การตรวจสอบข้อมูล

คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูล ให้ความเชื่อถือได้ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบดังนี้

1. ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่เก็บรวบรวม ตลอดเวลาและต่อเนื่อง ตามความต้องการจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยจดบันทึกไว้อย่างละเอียดแล้วจัดเป็นหมวดหมู่ ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความถูกต้อง แม่น ตรง เป็นความจริง โดยนำแนวคิดของ สฎางค์ จันทวานิช (2542, หน้า 23-35) ซึ่งได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสามเส้า โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จากผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้เสวนา และจากปรากฏการณ์จริงที่เป็นเหตุเป็นผลกันได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้นั้น มาในช่วงแรกที่จัดเก็บจากเอกสาร และข้อมูลพื้นฐานจากบุคคล มาจัดเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ข้อมูลตามไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญ และสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมตลอดเวลา โดยได้จำแนกข้อมูลออกเป็น 5 ชุด ดังนี้

1. ประวัติวัด บุคคลสำคัญ และการจัดงานประจำปี
2. อาหารพื้นบ้านในงานประจำปีของวัด
3. ความสัมพันธ์ของผู้ร่วมงานประจำปีของวัด
4. กระบวนการเกิดเครือข่าย สร้างกระบวนการเรียนรู้

5. การขยายเครือข่าย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเอง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมไปอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง นอกจากคณะผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปอย่างต่อเนื่อง แล้วยังมีองค์ประกอบสนับสนุนทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปด้วยดีคือ (1) ความคิดเห็นและ มุมมองของคนในชุมชน (2) บริบท (Context) ของชุมชน (3) วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และ (4) ทรัพยากรของชุมชน มีการตั้งสมมุติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) และมีการปรับเปลี่ยนสมมุติฐานให้เหมาะสมกับความเป็นจริงและสอดคล้องกับข้อมูลชุมชน

สรุปผล

ผลการศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ครั้งนี้ พบว่า

1. ชุมชนที่ศึกษามีประวัติการตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นบ้านเป็นเมืองมาไม่มากนัก กล่าวคือนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงสมัยคันรัตนโกสินทร์ในพื้นที่ศึกษามีประชากรไม่หนาแน่น มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนอยู่กระจัดกระจาย จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “อ่างศิลา” เริ่มเป็นที่รู้จักก่อนและมีความสำคัญมากขึ้นเนื่องจากพระมหากษัตริย์เสด็จมาประทับหลายครั้ง จึงได้มีการพัฒนาสืบเนื่องมาโดยตลอด ในฐานะที่เป็นชุมชนชายทะเลที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ มีความเหมาะสมที่คนกรุงเทพฯ ออกมาพักผ่อน

ตากอากาศ และต่อมาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม บางแสนก็ได้รับการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและที่พักตากอากาศอีก อ่างศิลาบางแสน และหนองมน จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รู้จักโดยทั่วกัน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา ชุมชนมีความเจริญและขยายตัวรวดเร็ว เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะความเจริญทางวัตถุและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทั้งที่เพิ่มขึ้นจากการขยายครอบครัวภายในชุมชน และที่เคลื่อนย้ายมาจากภายนอก จนปัจจุบันนี้มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 1,500 คน ต่อตารางกิโลเมตร (เฉพาะ ในทะเบียนราษฎร)

ถึงแม้ว่าประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมิได้มีความสืบเนื่องยาวนานเป็นพันปี แต่ระยะเวลานับร้อยปีที่ผ่านมามีเกิดการผสมผสานทางประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่มีหลากหลายกลุ่มและเชื้อชาติขึ้น โดยมีการบูรณาการทรัพยากร ความเชื่อ ความศรัทธา และเชื่อมโยง ช่วยเหลือกันเป็นประเพณีงานบุญของวัดในท้องถิ่นเดียวกัน อันมีความหมายสำหรับคนในชุมชน เป็นเอกลักษณ์ ที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น

“งานวัด” หรืองานประจำปีของวัดเป็นเรื่องปกติสำหรับคนไทย แต่สำหรับงานประจำปีของวัดที่ศึกษา 6 วัดมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวัดทั่ว ๆ ไปคือ มีการรวมตัวของชาวบ้านมาช่วยกันทำอาหารหวานคาวเพื่อขายหารายได้เข้าวัด โดยที่ผู้มาช่วยงานวัดมีความสมัครใจ มีความอุมเอิบ เบิกบานใจที่ได้มีโอกาสช่วยงานวัดด้วยความผูกพัน เคารพบูชาอดีตเจ้าอาวาส

สืบต่อกันมา และได้มีการสร้างเครือข่ายเอาแรงช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างวัด ชุมชนมีความสามัคคีกัน ทำให้การทำกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นขึ้น

วัดที่จัดงานวัดเป็นวัดแรกคือวัดเสม็ด (ก่อน พ.ศ. 2500 เล็กน้อย) เนื่องจากเป็นวัดเก่าแก่เป็นศูนย์กลางของชุมชนสืบเนื่องกันมานานกว่าสองร้อยปี โดยที่วัดตาลล้อมเป็นลำดับที่ 2 ใน พ.ศ. 2506 ต่อด้วย วัดบางเป้ง วัดราษฎร์ศรัทธา (ท้ายคอน) และวัดเตาปูน ซึ่งจัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่หลวงพ่อบุญรอด (อดีตเจ้าอาวาสที่มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อชุมชน) ได้แก่ พระอุปัชฌาย์จันและหลวงพ่อบุญรอดวัดเสม็ด หลวงพ่อพูนวัดตาลล้อม หลวงพ่อหลาบและหลวงพ่อบัววัดบางเป้ง หลวงพ่อยังวัดราษฎร์ศรัทธา (ท้ายคอน) และหลวงพ่อบุญรอดวัดเตาปูน ส่วนวัดใหม่เกตุงามมีมูลเหตุในการจัดงานประจำปีของวัดต่างจากวัดอื่น ๆ เพราะจัดขึ้นในช่วงสงกรานต์ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่อดีตเจ้าอาวาสผู้ล่วงลับพร้อมขับให้ชาวบ้านนำชื่อหรือฐานะของผู้ล่วงลับมาร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศล

2. การสร้างเครือข่ายในงานบุญของวัด มีลักษณะเดียวกันทั้ง 6 วัดมีลักษณะเดียวกัน คือ 1) งานทำบุญ ถวายภัตตาหารเพลอุทิศส่วนกุศลแก่บูรพาจารย์ของวัดผู้ล่วงลับไปแล้ว 2) การปิดทองบูรพาจารย์ของวัด 3) มโหรีสพและการละเล่น และ 4) การออกร้านอาหารหวานคาว

กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของวัด 6 วัด เกิดขึ้นจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ และแรงขับเคลื่อน 2 ประการต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ

ปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ความศรัทธาค่อดั้ง ความศรัทธาบุคคล ศรัทธาในการทำบุญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเรียนรู้ดังนี้

1.1 ความศรัทธาค่อดั้ง ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทุกด้าน คนในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นของชุมชน ยินดีสละกำลังกายและทรัพยากรเพื่อพัฒนาวัด เป็นความรู้สึกสืบต่อมาจากทุกวันนี้

1.2 ความศรัทธาต่อบุคคล อดีตเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีคุณูปการต่อชุมชนรอบด้าน เมื่อเจ้าอาวาสวัดซึ่งมีลูกศิษย์ และคนศรัทธาจำนวนมากมรณภาพลง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลจึงมีคนมาร่วมทำบุญและช่วยงานจำนวนมาก

1.3 ศรัทธาต่อการทำบุญ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานาน เพื่อแสดงความระลึกถึงและส่งกุศลไปยังผู้ล่วงลับในอีกภพหนึ่ง

1.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระละเมอเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการพัฒนาปรับปรุงสืบต่อกันมานาน มีความลงตัวสำหรับชุมชน จนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1.5 การเรียนรู้ร่วมกัน ในการทำอาหารของวัดนั้น มีการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน โดยผู้ร่วมกิจกรรมมีโอกาสพูดคุยกัน รู้จักกัน ผู้มีลักษณะผู้นำ จะเป็นที่ยอมรับและเป็นผู้นำชุมชน

2. แรงขับเคลื่อน ได้แก่ ทุนทางสังคมของชุมชนและกระแสด้านความนิยม

2.1 ทุนทางสังคม เป็นทุนทางสังคมเดิมของชุมชนซึ่งในอดีตเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เมื่อมี

งานบุญประเพณี จึงมีการช่วยกันกวนขนมเปี๊ยก (กะละแม) ข้าวเหนียวแดง และขนมเทียนแก้ว ในงานตามบ้าน แต่ปัจจุบันมีการกวนขนมเปี๊ยก ในงานบุญตามบ้านน้อยมาก มีแต่ในวัด 6 วัด ถือเป็นทุนทางสังคมที่เป็นเชื้อสืบทอดมาจนถึงวันนี้ และยังก่อเกิดความร่วมมือเชื่อมโยงกันในปัจจุบัน เมื่อแรงงานกวนกะละแมน้อยลง จึงเกิดความร่วมมือแบบเอาแรงกันของลูกศิษย์แต่ละวัด ต่อมาได้ผสานกันเป็นหนึ่งเดียว จนอาจกล่าวได้ว่า คนกวนกะละแม ทำข้าวเหนียวแดงและขนมเทียนแก้วในงานวัด 6 วัดและในงานไหลบางแสน เป็นคนกลุ่มเดียวกัน

2.2 กระแสความนิยม ความนิยมสร้างอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญหรือการสร้างหุ่นจำลองแพร่กระจายมาทำให้มีการหล่อรูปหลวงพ่อบุระจำวัดให้ชาวบ้านเปิดทองขอพร และกระแสความนิยมท้องถิ่น เป็นปัจจัยทำให้คนเที่ยวงานวัด และซื้อขนมพื้นบ้านมากขึ้น และถือว่า การไปซื้อขนมเป็นการได้ทำบุญช่วยวัดและได้ขนมอร่อยที่หารับประทานได้ยากด้วย มีการขยายการผลิต

3. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารมาร่วมกันผลิตเป็นอาหารเอกลักษณ์ประจำงานบุญของวัด มีความเชื่อมโยงกันทั้ง 6 วัด คืออาหารลาว 3 ชนิด อาหารหวาน 4 ชนิด ที่ทุกวัดใช้สูตรและกระบวนการปรุงเหมือนกันคือ เต้าหู้ทอด ข้าวต้มปลา หอยทอด กะละแม ข้าวเหนียวแดง ขนมหัวผักกาด และขนมเทียนแก้ว ส่วนอาหารอื่นๆ แต่ละวัดจะทำแตกต่างกันไปตามความนิยมของชุมชนเอง ซึ่งงานวิจัยนี้ได้รวบรวมไว้แล้ว

อภิปรายผล

เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของวัด 6 วัด เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่เกิดจากชาวบ้านมีความศรัทธาและสำนึกในบุญคุณของหลวงพ่อบุระจำวัด เมื่อท่านได้มรณภาพจึงร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลตามประเพณี ประกอบกับความเชื่อและความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการปฏิบัติต่างๆ ใหญ่ขึ้น ดังที่ เอกวิทย์ ฆอล่าง (2540) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติมี 8 ประการ ประการหนึ่งคือการเรียนรู้โดยพิธีกรรมซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ และไม่ต้องจำแนกด้วยเหตุผล

การที่ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมในงานบุญวัดและได้ร่วมกันทำนมนหวาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้ ซึ่ง โรเจอร์ ออลาน (Rogers Alan, 1996, หน้า 13) ได้กล่าวไว้ว่า การร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และประเวศวะสี (อ้างถึงใน ชาตรี เจริญศิริ และคณะ, 2547) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดมิตรภาพและความรักความเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการทำกิจกรรม

เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญประจำปีของวัด 6 วัด สืบทอดและพัฒนาได้เนื่องจากวัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยที่ชุมชนเป็นชุมชนชาวพุทธ มีอาชีพเกษตรกรรม ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นับทุนทางสังคมของชุมชน ที่มีมาแต่ในอดีต แม้ว่าปัจจุบันชุมชนที่ศึกษาได้ถูกกระแสการพัฒนาแบบทันสมัย มีความเจริญทางวัตถุสูง มีการเคลื่อนย้ายเข้าของคนจากถิ่นอื่นจำนวนมาก คนรุ่นใหม่เป็นคนเมืองมีความสัมพันธ์กับภายนอกมากกว่าความสัมพันธ์ภายในชุมชน

แต่ทุนทางสังคมที่เคยเข้มข้นยังคงเหลืออยู่ คนรุ่นเก่าจึงยังคงหมั่นกำลังช่วยงานวัด สืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น แต่จะยังยืนต่อไปขนาดไหนนั้น น่าจะขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ การเข้าไปช่วยงานบุญ และได้เรียนรู้ภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ต่าง ๆ เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนขึ้นไป อาจเป็นเพราะว่าคนรุ่นใหม่ (อายุต่ำกว่า 35 ปี) ประกอบอาชีพประจำหรือรับจ้างรายเดือน รายวัน จึงไม่สามารถทิ้งงานมาช่วยเหลือร่วมงานได้ แต่สำหรับการเข้ามาร่วมทำบุญงานกลางคืนและซื้ออาหาร มีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเวลาที่เลิกงานประจำแล้ว แสดงว่าภาระกิจอาชีพเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการรวมตัวกันทำกิจกรรมงานบุญ ชุมชนจึงต้องตระหนักกว่าจะสืบทอดต่อไปอย่างไร

ข้อเสนอแนะ

1. เผยแพร่ประวัติและเกียรติคุณของหลวงพ่อบุญประจำวัด ศรัทธาอันแรงกล้าที่ชาวบ้านมีต่อหลวงพ่อบุญประจำวัดโดยสาระแล้วเกิดจากคุณูปการของหลวงพ่อบุญที่มีต่อคนในชุมชน ซึ่งคนสูงอายุได้สัมผัสเมื่อครั้งหลวงพ่อบุญมีชีวิตอยู่ และสายสัมพันธ์นั้นถูกส่งต่อไปยังลูกหลาน คุณูปการของหลวงพ่อบุญประจำวัดถูกถ่ายทอดด้วยวิธีเล่าต่อกันไป ศรัทธาเช่นนี้เป็นศรัทธาอันแรงกล้าซึ่งอาจลดความเข้มข้นลงไปตามกาลเวลาได้

ศรัทธาอีกประเภทหนึ่งเป็นศรัทธาในอภินิหารขององค์จำลองที่จะคลบนาคให้ผู้มีศรัทธาประสบความสำเร็จตามที่ได้อธิฐานขอพรต่อรูปจำลองของหลวงพ่อบุญประจำวัด เป็นสิ่งที่ไม่

สามารถพิสูจน์ได้ด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขณะนี้ แต่เป็นกำลังศรัทธาที่เชื่อมโยงมาจากศรัทธาประเภทแรกรวมกับกระแสความนิยมเป็นกำลังศรัทธาที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าจะมีกำลังสูงขึ้น หรือลดลง ในอนาคต

การสร้างกำลังศรัทธาให้ยังยืนต่อไปนั้น วัดและชุมชนควรบันทึกเรื่องราวและคุณูปการของหลวงพ่อบุญประจำวัดไว้อย่างเป็นระบบ และถ่ายทอดไปให้คนรุ่นต่อไป เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงคุณูปการของหลวงพ่อบุญต่อชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตที่งดงามของหลวงพ่อบุญซึ่งเป็นแบบอย่างสำหรับพระสงฆ์และคนในชุมชนได้ ทำให้คนรุ่นหลังซาบซึ้งในคุณูปการของหลวงพ่อบุญประจำวัดเพื่อสร้างกำลังศรัทธาอย่างยั่งยืน

2. พัฒนางานประจำของวัดเป็นผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่น งานประจำของวัดในการศึกษาครั้งนี้ได้ เกิดขึ้นและพัฒนาการไปตามยุคสมัย โดยความสัมพันธ์ภายในชุมชนมิได้คาดหวังที่จะสร้างเครือข่ายให้ยิ่งใหญ่หรือสร้างผลิตภัณฑ์แต่อย่างใด เครือข่ายการเรียนรู้ในงานบุญของวัดเชื่อมโยงกันด้วยความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ปัจจุบันชุมชนขยายใหญ่ขึ้น มีการติดต่อสื่อสารกันสะดวกยิ่งขึ้น ความเชื่อมโยงกระชับเข้าอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ชุมชนสามารถพัฒนาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้เป็นผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่นได้ ทำนองเดียวกับหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จากเอกลักษณ์ของงานประจำปีที่มีกระบวนการผลิตอาหารพื้นเมืองเป็นจุดเด่น และตัวผลิตภัณฑ์ได้แก่ขนมไทย ชนิดต่าง ๆ บางชนิดอาจมีมาตรฐานเดียวกันทั้ง 6 วัด เช่น กะละแม ข้าวเหนียว

แดง ขนมหิชนแก้ว ขนมหวานหลายชนิดอาจมีมาตรฐานเฉพาะวัดซึ่งแต่ละวัดสามารถอธิบายถึงจุดต่างและจุดเหมือนของกันและกันได้

3. องค์การในท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในการสืบทอดงานบุญของวัด เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้คนทุกรุ่นเข้ามามีส่วนร่วม และเห็นความสำคัญโดยให้เป็นไปอย่างอัตโนมัติ ไม่ถือเป็นการบังคับ เช่น โรงเรียนพานักเรียนเข้าไปร่วมงานทำขนมคอนกลางวัน นักเรียนหญิงชายเข้าไปฝึกหัดร่วมงานกับพ่อแม่ญาติพี่น้องและคน

ในชุมชน เทศบาล อบต. เข้าร่วมงานให้ความสำคัญงานบุญ อนุญาตให้ส่วนหนึ่งของคนทำงานเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ถือเป็นงานที่ต้องปฏิบัติในชุมชนอย่างปกติ

ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยเครือข่ายภายนอกได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับสถาบันการศึกษา สนับสนุนให้วัดและชุมชนได้มีโอกาสนำกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่นต่อไป

เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ประกอบด้วยการบูรณาการการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ในการศึกษาก็เป็นองค์การศึกษามองว่าการใช้กระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทักษะ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 13 ทักษะ คือพฤติกรรมการใช้กระบวนการเรียนรู้ ทั้งกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสาธิต "พิบูลบำเพ็ญ"

จำนวน 74 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสังเกตพฤติกรรมการใช้กระบวนการเรียนรู้ แบบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และแบบวัดจิตวิทยาศาสตร์ ผลของการศึกษาพบว่า ร้อยละ 62.5 และร้อยละ 37.5 มีคะแนนพฤติกรรม การใช้กระบวนการเรียนรู้ในระดับพอใช้และดี ตามลำดับ มีนักเรียนมีคะแนนลักษณะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เมื่อสิ้นสุดการเข้าร่วมกิจกรรมในค่ายวิทยาศาสตร์สูงกว่าก่อนเข้าร่วม

เอกสารอ้างอิง

- กชกร ชิมะวงศ์. (2544). *กระบวนการเชิงสร้างสรรค์: ค้นหาผู้ชุมชน. โครงการศึกษาความเป็นไปได้: Febsibility Study*. กรุงเทพฯ: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาคาทออีกแห่ง ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- ชาติเรี เจริญศิริและคณะ. (2547). *ประชาชนน่านกับการจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.).
- ธีรศักดิ์ อัครบรร. (2545). *กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2530). *การสร้างสรรภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ชุมชนพัฒนา, 1, 5.*
- พัฒน์ สุขจันทร์. (2537). *อนามัยชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สามารถ ศรีจันทร์. (2544). *การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม*. เชียงใหม่: มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ.
- สุภาภัก จันทวานิช. (2540). *วิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล พยอมเี่ยม. (2545). *ปฏิบัติการจิตวิทยาในงานชุมชน*. กาญจนบุรี: สหภาพพัฒนาการพิมพ์.
- เด่นห์ จามริก. (2543). *ชุมชนไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์*. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชนครั้งที่ 1 เรื่อง ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. วันที่ 30-31 พฤษภาคม 2543 ณ อาคารเฉลิมพระบารมี 50 ปี ชอยศูนย์วิจัย. เอกสารอัดสำเนา.
- Hiemstra, R. (1976). *Lifelong learning*. U.S.A.: Professional Education Publications.
- Rogers, A. (1996). *Adults learning for development* (4th ed.). Great Britain: Redwood Books.